

викладання сучасної української мови у вищій школі.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

ILIADI Alexandr Ivanovich – Doctor of Philological Sciences, head of the Department of Methodology of Preschool and Elementary School Education (Volodymyr Vynnychenko Centralukrainian Pedagogical University).

Circle of scientific interests: psycholinguistic aspects of foreign languages teaching, problems of

communication strategy skills formation.

HROMKO Tetiana Vasylivna – Candidate of Philological Sciences, Assistant Professor of the Department of Ukrainian language (Volodymyr Vynnychenko Centralukrainian Pedagogical University).

Circle of scientific interests: problems of teaching of modern Ukrainian Language in university.

Дата надходження рукопису 19. 09. 2018 р.

Рецензент – д.п.н. професор О. С. Радул

УДК 378:373.3/5.091.12:159.942]:821.161.2

КОЗИР Маргарита Валентинівна –

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії та історії педагогіки
Педагогічного інституту

Київського університету імені Бориса Грінченка

ORCID iD: 0000-0001-8402-2589

e-mail: m.kozyr@kubg.edu.ua

БРЕЧКО Анастасія Олексіївна –

студентка III курсу освітньої програми «Українська філологія»
Інституту філології Київського університету імені Бориса Грінченка

ORCID iD: 0000-0001-9644-4754

e-mail: brechkoa@gmail.com

**РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ
(НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО)**

Постановка та обґрунтування поставленої проблеми. Стрімкий розвиток технологій значно вплинув на суспільство та зокрема на психологію кожного індивіда, який знаходиться у цьому суспільстві. Найбільшого впливу зазнала дитяча психіка. Технологічний прорив призвів до виникнення нового покоління – покоління міленіумів, або відоме ще як «покоління Z», яке детально описав Джон Полфрі та Урс Гасер у праці «Born Digital. Understanding the first generation of digital natives» [3].

Оскільки сучасні діти зростають у суспільстві глобалізації, постмодернізму та інформаційних війн, то їх мозок природньо захищається від великого об'єму інформації, в результаті чого виникають новоутворення й абсолютно змінюється спосіб мислення.

Особливостями цього покоління можна назвати такі, як:

1. Багатозадачність та вміння робити усе швидко, але одночасне невміння концентруватись на чомусь конкретному та заглибитись у щось.

2. Креативність і творчість у виконанні складних завдань.

3. «Кліпове мислення», наслідками якого є сприйняття людиною світу не цілісно, а як послідовність майже не пов'язаних між собою подій.

4. Ослаблення почуття співпереживання, відповідальності.

5. Піддатливість до маніпуляцій і впливу тощо.

Щоденні новини про вбивства, насилля, грабування та війни підвищують чутливість до переживань інших, проте ці переживання є лише короточасними, адже починають сприйматись, як повсякденна рутинна.

Більше того, сучасні діти заплутались у вираженні власних емоцій, адже відтепер можна просто надіслати «смайлики» замість живого сміху, сліз, тривоги чи страху.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Американські дослідження засвідчують, що у сучасних дітей абсолютно нерозвинений емоційний інтелект. У 1990 році психологи Джон Маєр та Пітер Саловей уперше сформулювали поняття «емоційний інтелект», а їхнє дослідження продовжив Данієл Гоулман. Відповідно до цього, емоційний інтелект – це здатність усвідомлювати власні почуття і емоції та керувати ними. [1]

Оскільки діти покоління Z не вміють контролювати, виявляти та визначати власні емоції, то навіть була розроблена спеціально програма SEL («соціального й емоційного навчання»), яку пропонують дітям у десятках тисяч шкіл по всьому світу. Серед завдань навчального плану програми – навчити розпізнавати власні емоції, усвідомлювати, до яких дій вони спонукають, аналізувати невербальні знаки того, як хтось себе відчуває,

прислуховуватись до свого «я» та визначати чинники, що викликають стрес у дитини, а також вміння їх усунути.

2002 року ЮНЕСКО оголосила про всесвітню ініціативу популяризації SEL та надіслала перелік десяти основних принципів SEL міністрам освіти 140 країн світу. У школах, які беруть участь у цій програмі, 50 % дітей змогли підвищити показники успішності, кількість випадків неправомірної поведінки знизилась на 28 %, поведінка 63% учнів стала позитивнішою.

На початку «емоційних досліджень» уміння контактувати та керувати власними емоціями західні вчені розглядали як «соціальний інтелект», тобто вміння ладнати з іншими людьми (Едвард Торндайк). Згодом Девід Векслер припустив, що емоційні компоненти інтелекту можуть мати вирішальне значення для успіху в житті. Гуманістичні психологи, такі як Абрахам Маслоу, описують, як люди можуть вибудувати емоційну силу. У 1975 Говард Гарднер публікує свою працю «Руйнування розуму», в якій вводить поняття множинного інтелекту. Рувен Бар-Он у 1988 році у докторській дисертації ввів поняття емоційного коефіцієнта – EQ (англ.: *Emotional Quotient* за аналогією з *Intelligence Quotient, IQ*). У 1990 році Пітер Саловея та Джон Меєр публікують статтю «Емоційний інтелект», якою фактично визначають загальне сучасне розуміння емоційного інтелекту. У 1995 році опубліковано книгу Денієля Гоулмана «Емоційний інтелект. Чому він може значити більше, ніж IQ», завдяки чому концепція емоційного інтелекту набула надзвичайної популярності [2].

У XXI ст. триває розроблення концепції емоційного інтелекту, з'являється багато нових публікацій, ведуться численні дискусії та практичні дослідження, результати яких викладаються у наукових працях та науково-популярних виданнях.

Сьогодні існує ряд моделей емоційного інтелекту. Це модель емоційно-інтелектуальних здібностей Дж. Майєра, П. Саловея, Д. Карузо; модель емоційної компетентності Д. Гоулмана, некогнітивна модель емоційного інтелекту Р. Бар-Она, двокомпонентна модель емоційного інтелекту Д. В. Люсіна [2].

Отже, таким є американський досвід, який варто було б використати й Україні в своїй освітній системі. Проте наш земляк, видатний педагог, праці якого зробили справжній прорив у педагогіці та які є актуальними та надихаючими й зараз – Василь Олександрович Сухомлинський, ще у вересні 1969 року надрукував у «Літературній Україні» статтю «Стежка до квітучого саду», у якій написав

таке передбачення: «Якщо хочете, щоб вихованець ваш перетворився в того, про кого говорять «Хоч йому кілок на голові теши» – дозволяйте йому щодня дивитися кінофільми (в кінотеатрі чи по телевізору) – цього досить, аби вихованець став невихованим, нездатним піддаватися тонкому виховному впливу – впливу словом. Це явище стало зараз справжнім лихом. Коріння його в тому, що легке, часто бездумне, поверхове задоволення духовних потреб за рахунок сильних емоцій розбещує дитину, підлітка на шкоду вдумливості, робить їх примхливими, вередливими». [5, с. 92] Тому, на нашу думку, власне розвитком емоційного інтелекту майбутніх педагогів сьогодні мають опікуватися викладачі закладів вищої освіти. Адже від глибини емоційного світу педагога залежить швидкість встановлення його емоційного контакту з дитиною та ефективність їх подальшої взаємодії.

Метою статті є дослідження процесу розвитку емоційного інтелекту майбутніх педагогів на матеріалі творів Василя Олександровича Сухомлинського.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ми поділяємо думку багатьох сучасних дослідників, що перегляд агресивних фільмів, надмірне користування Інтернетом та соціальними мережами знецінили «живу емоцію» та її природній вияв у нашому суспільстві.

Щодо методів вирішення цієї проблеми, то тут варто також вдатись до «слова» В. О. Сухомлинського. Василь Олександрович прагнув розвинути у дітей чуттєве емоційно-конкретне сприйняття: водив їх на природу та просив ділитись враженнями, діти писали щоденники й власні казки, де описували емоції та почуття, показував картини, читав літературу, вмикав музичні твори й обов'язково обговорював їх з дітьми.

«Виховувати красою – це вести дітей від тонких спостережень над оточуючою природою до глибокого і емоційного проникнення в шедеври літератури, музики, живопису, розуміння і усвідомлення людських дій, вчинків, відносин і до намагання творити прекрасне руками», – писав Василь Сухомлинський у своїй видатній праці «Серце відаю дітям» [4, с. 158].

Педагог наголошував на обов'язковій триєдності освітнього процесу – пізнання, емоцій і діяльності.

У працях В. О. Сухомлинського можна знайти розгадку, яким чином сучасному вчителю стати ближчим до дітей, навіть якщо вони з різних поколінь, як зрозуміти дитину та навчити її розуміти себе. Знову звернімося до настанов видатного педагога про важливість невимушеного спілкування, яке Василь

Олександрович вважав однією із закономірностей виховання, і без цієї закономірності ані педагог не любитиме дітей, ані вони не любитимуть його: *«Якщо весь час, протягом якого вчитель перебуває разом зі своїми вихованцями, вважати одним цілим, то дві третини його має бути невимушеним, товариським, дружнім спілкуванням, в якому діти забувають, що вони – вихованці, а вчитель – їхній вихователь. Це спілкування мусить проїмати діяльність, не зв'язану з навчанням, засвоєнням матеріалу, оцінками, успішністю... Саме це спілкування і є невичерпним джерелом життєрадісного світосприймання, джерелом тієї радості, яка назавжди залишає відбиток в емоційній пам'яті вчителя...»* [6, с. 297].

Ми близькі до думки, що цією розгадкою є так звані «Килимкові читання» – форма нестандартного уроку, яка є необхідною для сучасної школи в умовах стрімкого розвитку інформаційного суспільства, і передбачена переважно для молодших класів, хоча можлива адаптація як для учнів основної, так і для учнів старшої школи. Проведення уроку відбувається власне на килимку у класі чи на природі, коли усі учні сидять у колі разом із педагогом, що є обов'язковим моментом. Формат кола є найбільш сприятливим для такого уроку, бо він дозволяє дітям бачити одне одного, учитися «зчитувати» емоції інших, психологічно зближує дітей та педагога. Варто наголосити саме на слові «педагог», адже: «Кожен педагог – завжди учитель, але не кожен учитель завжди є педагогом». Як свідчить практика, спочатку діти сидять у більш широкому колі, тоді як до кінця уроку дітям хочеться зблизитись у вужче коло. Доцільно використовувати улюблені іграшки дітей. Більше того, рекомендується зробити ігрову зону ззовні кола, де діти зможуть погратись чи помалювати, у випадку, якщо їм набридне слухати читача. Така атмосфера надає дітям комфорту та відчуття захищеності, що відповідно дозволяє їм відкрити власний внутрішній світ та поділитись емоційними переживаннями.

Кожен із учнів по черзі зачитує літературний чи авторський твір або уривок. Також це сприятлива форма для ланцюжкового читання з коментарями. Твори може читати безпосередньо вчитель. Після читання діти мають обговорити твір: чи зрозуміли вони його, чи було подібне в їхньому житті, які емоції викликало почуте? Після висловлення одного учня про власні емоції, доцільно спитати, чи такі ж емоції виникли й в інших, це в свою чергу продемонструє дітям важливий урок – кожна людина може сприймати одну й ту ж інформацію не так, як інша, але усі почуття заслуговують на повагу й

не можуть бути осудженими.

Ідея проведення «Килимкових читань» виникла в процесі започаткування студентської ініціативи – Проекту «Дитяча усмішка», присвяченого студентами-філологами Інституту філології Київського університету імені Бориса Грінченка до 100-річчя В. О. Сухомлинського. У вересні 2017 року на заняттях з педагогіки студентам було запропоновано ознайомитися з літературною спадщиною видатного педагога. Саме тоді й було висунуто пропозицію спробувати осучаснити деякі з його творів з метою їх наближення до розуміння сучасними дітьми із збереженням авторського задуму і зустрітися з молодшими школярами у невимушеній атмосфері для перевірки якості впливу осучаснених казок і оповідань на емоційний світ дитини. Для апробації експерименту було обрано 3-А клас школи I-III ступенів №231 Оболонського району м. Києва (класний керівник – Терещенко Олена Іванівна, звання «Старший вчитель», «Вчитель-методист», «Вихователь-методист»). Діти обраного класу вже два роки опрацьовують оповідання В. О. Сухомлинського: під керівництвом Олени Іванівни в практику освітнього процесу введено читацькі щоденники, в яких учням пропонується визначити тему і мету прочитаного твору Василя Олександровича, зазначити «хто або що найбільше вразило під час прочитання», а також візуалізувати сюжетну лінію, намалювавши супровідний малюнок.

Студентами-філологами було розроблено конспект бінарного уроку з української мови на матеріалі творів Василя Олександровича Сухомлинського, а також зроблено спробу провести звичайні «Килимкові читання» на базі класу, а згодом – Перші університетські «Килимкові читання» на базі Університету Грінченка, присвячені Всесвітньому Дню матері.

Висновки та перспективи розвідок напрямку. Таким чином, можемо дійти висновку, що педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського є актуальною для будь-якого покоління, адже він вчив, що педагог має проникати у сутність дитини, вчити її бути людиною, давати ніжність та опіку, «чути» емоції власні та оточуючих. Це власне те, чого не вистачає дітям покоління Z. Прекрасною формою для такого виховання і спілкування є «килимкові читання». Ця форма допомагає педагогу і дітям розвивати емоційний інтелект, пристосовуючись і адаптуючись до життя в умовах інформаційного суспільства та відкриваючи новий простір для розвитку й самоствердження. Розвиток емоційного інтелекту прищеплює самоусвідомлення, самоконтроль, співчуття, мистецтво слухати,

вирішувати конфлікти і співпрацювати. Вважаємо за потрібне у подальшому зробити спробу адаптувати дану форму аудиторних занять із майбутніми педагогами в умовах закладу вищої освіти.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Гоулман Д. Емоційний інтелект / Деніел Гоулман; пер. з англ. С. –Л. Гумецької. – Х.: Віват, 2018. – 512 с.
2. Історія розвитку дослідження емоційного інтелекту. Режим доступу: <https://www.empatia.pro/istoriya-vynykennya-ei-ta-empatiyi/>
3. Палфрі Дж., Гассер У. Діти цифрової ери / [пер. с англ. Н. Яцюк] – Москва: Эксмо, 2011. – 284 с.
4. Сухомлинский В. А. Сердце отдаю детям. – К.: Рад.школа, 1972. – 244 с
5. Сухомлинський В. О. Стежка до квітучого саду. // Літературна Україна. – 26. IX.1969.
6. Сухомлинський В. О. Як любити дітей. //Вибрані твори. В 5-ти т. Т. 5. Статті. – К., «Рад.школа», 1977. – С. 292–308.

REFERENCES

1. Houlman, D. (2018). *Emotsiyni intelekt*. [Emotional intelligence]. Harkiv.
2. *Istoriia rozvytku doslidzhennia emotsiinoho intelektu*. [History of the development of the study of emotional intelligence]. Rezhym dostupu: <https://www.empatia.pro/istoriya-vynykennya-ei-ta-empatiyi/>
3. Palfry, Dzh., Hasser, U. (2011). *Dety tsyfrovoi ery*. [Children of the Digital Age] / Palfry Dzhon, Hasser Urs; [per. S nhl.. N. Yatsiuk]. Moskva.
4. Sukhomlynskyi, V. A. (1972). *Serditse otdaiu detiam*. [I give my heart to children]. Kyiv.

5. Sukhomlynskyi, V. O. (1969). *Stezhka do kvituchoho sadu*. [The path to the flowering garden]. Kyiv.
6. Sukhomlynskyi, V. O. (1977). *Yak lubyty ditey*. [How to love children.]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

КОЗИР Маргарита Валентинівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та історії педагогіки Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка.

Наукові інтереси: педагогіка вищої школи, інформаційна педагогіка, емоційний інтелект, «педагогіка серця» Василя Сухомлинського.

БРЕЧКО Анастасія Олексіївна – студентка III курсу освітньої програми «Українська філологія» Інституту філології Київського університету імені Бориса Грінченка.

Наукові інтереси: розвиток емоційного інтелекту, лінгводидактика, літературна спадщина Василя Сухомлинського.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

KOZYR Marharyta Valentynivna – Ph.D., Assistant Professor of Theory and History of Education Borys Hrinchenko Kyiv University

Circle of scientific interests: higher education pedagogy, information pedagogy, emotional intelligence, «pedagogy of the heart» by Vasyly Sukhomlynsky.

BRECHKO Anastasiya Oleksiivna – Student of the 3rd year of the Educational Program «Ukrainian Philology» at the Institute of Philology of the Boris Hrinchenko Kiev University.

Circle of scientific interests: the development of emotional intelligence, linguodidactics, the literary heritage of Vasil Sukhomlynsky.

*Дата надходження рукопису 21. 08. 2018 р.
Рецензент – д. п. н., професор В. В. Радул*

УДК 373.5.015.31

KRYCHUN Liudmyla Petrivna –
The Dean of the faculty of Philology and Journalism,
Ph.D., Associate Professor
Department of the Ukrainian Language
Centralukrainian Volodymyr Vynnychenko State Pedagogical University
e-mail:krychunl@gmail.com
HABELKO Olena Mykolayivna –
Ph.D., Associate Professor
Department of Linguodidactics and Foreign Languages
Centralukrainian Volodymyr Vynnychenko State Pedagogical University
e-mail: Lena_Gabelko@i.ua

PEDAGOGICAL VIEWS OF V. SUKHOMLYNS'KYI AND THE DEVELOPMENT OF CREATIVE PERSONALITY OF STUDENTS IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF XXI CENTURY

Modern changes in the Ukrainian school have raised the problem of forming the competence of a student of a comprehensive educational institution. One of the key competencies of students now is the need to study throughout their lives. How is it related to the

student's creative thinking? If a student can apply acquired knowledge in practice, he will understand that with time such knowledge is not enough for him and he will continue his education. At the same time, he will try to find some creative approach to studying.